

A helynevek szerepe az alternatív ideologikus gondolkodásban II. Tudálékos helynév-etimológiák és új helynevek a Pilis-kultuszról

1. Bevezetés. Milyen szerepük lehet a helyneveknek egy szubkultúra önkifejezésében, térfoglalásában? Jelen tanulmány a Névtani Értesítő előző számában megjelent írásom folytatása. Az első részben az általam Pilis-kultusznak nevezett jelenséget és annak nyelvi vonatkozásait ismertettem, továbbá a kultusz szempontjából központiak számító helynevek, a *Pilis* és a *Dobogókő* ideologikus használatát mutattam be (IMREH 2014). Ezúttal további tudálékos etimológiákat, asszociációkat és névadási példákat ismertetek. Célom annak bemutatása, miként hasznosíthatja egy sajátos kulturális közeg azt, hogy a helyeknek – jelen esetben a pilisi bérceknek, szikláknak, réteknek, településeknek, építményeknek – nevük van, amelyek az ideologikus narratívába beágyazhatóak.

A Pilis-kultusz eredetéről, összetevőiről előző írásomban részletesen beszámoltam. A jelenség alatt egy olyan ideologikus áramlatot értek, amely a Pilis hegységre a magyarság és az egész világ számára kiemelkedően fontos, szent helyként tekint. Narratívája szerint ez a terület a magyarság egykori, mára elfeledett-elfeledtetett uralkodói központja, amelynek történelmi fontosságán túl spirituális, ezoterikus jelentősége is van. E tézis bizonyítására számos, tudását autodidakta módon szerző „régész-történész” vállalkozott, mások különféle spirituális-ezoterikus módszerekkel szemlélik a területet. Az elmélet gyakorlattal is párosul: a Pilis egy „alternatív” nemzeti múlt emlékhelyévé és az ideológiához kapcsolódó „újpogány” vallási áramlatok zarándokhelyévé is válik (l. emlékhelyek, padok, faragott kapuk, spirituális túrák, szertartások).

A történelmi aspektusú Pilis-kultusz gyökerei már a 20. század elején-közepén kimutathatóak, míg a spirituális vonulat a rendszerváltást követően és kivált a 2000-es évektől bontakozott ki (a pilisi pálosok mint az ősi tudás, ősmagyar vallás őrzői; „szívcsakra-elmélet”). A két vonatkozás ekkortól összefonódott, ismertebbé vált, és gyakorlati megnyilvánulásokat is eredményezett. A jelenség manapság az „ősmagyar szubkultúra” (BALI 2012) része, és kapcsolatban áll olyan, a tudományosság által el nem fogadott nézetekkel, mint az „alternatív” nyelvrokonítások (pl. sumer–magyar), a gyöknyelvészet, a Szent Korona-tan vagy az ősmagyar vallás „alternatív” kutatása. Ezekhez hasonló a Pilis-kultusz retorikája is: a dicső, mítikus múlt, az ősiség keresése, a magyarság elleni összeesküvések leleplezése, ellenségkép konstruálása, egy feltételezett magyar ősvallás revitalizálása, a magyar nép és a Kárpát-medence egyediségének, kiválasztottságának gondolata, valamint a végcél: a magyarság felemelése a jelen szomorú állapotából, a büszke nemzeti öntudat elősegítése, a magyar nép felvirágoztatása, kiteljesítése. A Pilis ezen sajátos olvasata főként az interneten, az ún. nemzeti könyvesboltok kiadványain, valamint népszerűsítő előadásokon terjed. Írásomhoz magam is internetes forrásokat és a tézisek fő képviselőinek, Szántai Lajosnak, Aradi Lajosnak és Gönczi Tamásnak a könyveit olvastam, valamint a Pilissel kapcsolatos írásokkal néhány havonta jelentkező Dobogókő – A Királyi Központ Lapja című folyóirat 2011–2012. évi számait használtam fel.

Tanulmányomat a helynévtanon belül a helynévszociológia irányzatához kapcsolom: voltaképpen a helynevek társadalmi, kulturális meghatározottságát, funkcióját vizsgálom. A toponimáknak itt a másodlagos funkciói a hangsúlyosak. Az identifikáción, tájékozódáson túl a helyneveknek emlékeztető és egyúttal ideologikus szerepük is lehet (J. SOLTÉSZ 1979: 81–82, 89, 125), továbbá a névhasználók szempontjából pszichésen is fontosak: „A természeti környezet azáltal válik humanizált, »belakott« térré, ha az ott lakó ember megnevezi, s ezáltal birtokba veszi” (SZULOVSKY 2002: 107). A toponimák a tér szimbolikus kisajátításának eszközévé válhatnak (BODÓ–BÍRÓ 2000), a névadás, névhasználat pedig tükrözi az elnevező, illetve a névközösség kultúráját, szemléletmódját (HOFFMANN 1993: 29, 33). Jelen esetben olyan szellemi irányzattal állunk szemben, amely paratudományos nyelvrokonításaival, nyelvelméletivel hívta fel magára a nyelvtudomány figyelmét és ellenőrzését. Magam a témát igyekszem objektíven megközelíteni, már csak azért is, mert a vele való foglalkozás újszerű meglátásokkal szolgálhat a helynévkutatás számára a helynevek társadalmi vonatkozásait, felhasználását illetően.

2. Az „öröklött” helynevekkel végzett műveletek. A Pilis-kutatók szövegeiben gyakori *beszédes nevek* fordulat is mutatja, hogy az „alternatív” Pilis-diskurzus a neveknek igen nagy, egyfajta mágikus fontosságot tulajdonít, ami az antikvitás és a középkor névszemléletével rokonítható (HAJDÚ 2003: 121–128). Ennek jegyében a Pilis térségében már akár évszázadok óta jelen levő helyneveket mint beszélő neveket a Pilis ősi spirituális és történelmi vonatkozásainak a bizonyítására használják fel. Az adott toponimákat – legyenek azok hegyoldalak, rétek, források vagy építmények nevei – a diskurzusban presztízzsel rendelkező nyelvekből eredeztetik, tudálékos etimologizálással magyar szavakra vagy a gyöknyelvészet jegyében ősinek mondott szógyökökre vezetik vissza, illetve a közszói jelentéshez etimologikus asszociációkat fűznek. A következőkben ezekre hozok példákat a Pilis-kutatók szövegeiből, összevetve őket a FNESz.⁴-ben megadott etimológiákkal és egyéb megjegyzésekkel.

2.1. Különbféle nyelvekből eredeztető tudálékos etimológiák. A *Pilis* név példáján már megmutatkozott, hogy egy nem átlátszó név, azaz jelnév esetében bőven nyílik lehetőség az idegen eredet kifejtésére. A Pilis-kutatók a nevet görög, jász, sumer vagy türk eredetűnek vallották (a FNESz.⁴-ben kifejtett szláv eredeztetést viszont meg sem említették, nyilván a szláv nyelveknek az ideológia szempontjából alacsony presztízse miatt). A mára már elhomályosult motivációjú nevek esetében, úgy tűnik, a magyar helyett az idegen nyelvekből való eredeztetés a kézenfekvőbb számukra. Ennek fontos hozadéka az, hogy az efféle tudálékos etimológiák a magyar népet más – lehetőleg tekintélyes, nagy múltra visszatekintő – népekkel állíthatják rokonságba a nyelvi kapcsolat felvetése révén.

A Pilisszentkeresztől Szentendre felé tartó Dera-patak *Dera* névelemét az egyik első Pilis-kutató, Sashegyi Sándor is etimologizálta, és a ’fekete völgy’ jelentésre jutott a görög *Dara*, török *Dere* alapján (Sashegyi 1998: 19). Egy másik Pilis-kutató, Herceg Ferenc a japánban találta meg a név eredetét, a *Dera* ugyanis japánul ’szentély’-t jelent (Herceg 2011: 7). A FNESz.⁴ szerint ugyanakkor a szó a perzsából (*darjā* ’tenger, tó, folyam’) kiindulva az oszmánon át (*dere* ’völgy, záporpatak, hegyi patak kiszáradó medre’) szerb közvetítéssel (*dera* ’patak, szakadék, völgy’) került a magyarba (FNESz.⁴ *Dera-patak*). Jellemző, hogy a szerb nyelv közvetítő szerepe (amit a pataknev első, 1796-os datálása is

jelez) Sashegyinél nem merült föl, a távoli japán eredet feltevése pedig a keleti, nagy presztízsű kultúrákkal való kapcsolatot hivatott erősíteni.

A *Duna* és az *Esztergom* etimologizálása nagymértékben összefügg. A Dunával kapcsolatban szinte minden esetben annak trák eredetű *Isztrosz* neve jelenik meg a Pilis-kutatóknál, de nem a valódi, melléknévből származtatható 'erős, hatalmas, heves' jelentésében (FNESz.⁴ *Duna*), hanem a mezopotámiai *Istar* istennő nevével való rokonításban. Ez az eredeztetés valószínűleg Badiny Jós Ferenc „sumer-magyarológustól” ered (rá hivatkoznak), aki az *Istar* szónak az 'isten(nő)' jelentést tulajdonította, ez alapján pedig arra következtetett, hogy Esztergom neve valójában *Ister Gam*, azaz 'istennő kapuja' (hivatkozva Turok 2003: 30). Váry István a sumer–magyar rokonság elméletének a befolyása alatt így nyilatkozik: „Legfontosabb folyónk archaikus neve Ister, melyre többféle etimológiai magyarázat létezik: a nevet ógörög és kelta eredetűnek is vélik, azonban – összeilleszthetően az újabb sumer–magyar kapcsolat kutatásának feltárt eredményeivel – elkerülhetetlen az Istar (más korokban és kultúrákban: Asztart, Innana, Lilith) istennői névvel történő összefüggés vizsgálata” (Váry 2012: 30). Emellett ő az egyedüli, aki kitér a *Duna* szó eredetére is: szerinte „az ősi indoeurópai »dinu« szóból származtatott” (Váry 2012: 30); ez már megközelíti a FNESz.⁴ által közölt szkíta, azon belül sziginna eredeztetést a *danu- 'folyó' szóból. Érdekes, hogy ez a szkíta eredeztetés eddig elkerülte a Pilis-kutatók figyelmét, holott az ideológia alátámasztásában szerepet kaphatna – ha nem utasítanak el a nyelvtudományt és a nyelvtudományi kézikönyvek, így a FNESz.⁴ használatát is. Az *Esztergom* név bolgár–török, illetve szláv etimológiája nem merül föl.

Törökből eredezteteti Lánszki Imre *Budakalász* nevét, mert szerinte a török korban *Budim Kalázi* volt a neve, amely törökül azt jelenti, hogy 'Budának a vára'. Ez számára azért fontos, mert földtani és egyéb „módszereivel” Óbudát Budakalász mellett véli felfedezni (Lánszki é. n.). Ezt az eredeztetést viszont kivételesen az ugyancsak Pilis-kutató Halasy-Nagy Endre cáfolja meg a *káliz* népnévből való, a nyelvtudományban is helytálló származtatással (Halasy-Nagy 2012a: 11; vö. FNESz.⁴ *Budakalász*).

Simon Tamásnál a Szent Kereszt tiszteletére emelt első pálos kolostor egyik névváltozata – *Keresztúr* – a sumer örökség bizonyítéka. „A pilisi Szent Kereszt-monostor a középkori régi magyar nyelv szerinti Keresztúr Monostora = Kereszt-Ur Monostora. Fratres heremitae Sanctae Crucis: Kereszt-Uri remeték. Ősi bölcsessége a magyar nyelvnek. A Keresztnek és a távolról hozott Ur-i, Uruk-i lelkiségnek összeolvasztása.” (Simon 2012c: 15.)

Talán a legfigyelemreméltóbb etimologizálás a Pilisszántótól keletre található *Ziribár* nevű hegyhez fűződik. Szőnyi József, a szlovák lakta Pilisszántó magát szlovák származásúnak valló, de a helyi „ösmagyar” tevékenységben jelentős részt vállaló volt polgármestere korábban felgyűjtötte a környék dűlőneveit (GÁL–MALI–SZŐNYI 1996). Bevallása szerint a 72, általában szlovák eredetű dűlőnév közül egyedül a *Ziribár* nevének eredete nem volt világos számára; végülis Badiny Jós Ferenc és Marton Veronika fedte fel előtte a név „etimológiáját” (Péhl é. n., Marton 2012). A szó Marton szerint a *ZI.RI.BAR* módon tagolható, amely szótagok sumér jelentése alapján a helynév a következőket jelentheti: „magaslat, a leszálló fényé, a Napisten régi magaslata, a leszálló/felkelő Napisten magaslata, az éltető fény lakása, a teremtő fény magaslata, a tündöklőn felkelő nap fordulója stb.” (Marton 2012). A denotátum, miután nevének jelentésére ilyen módon „fény derült”, kultikus funkciót kapott. A Pilis-hegy oldalában 2006-ban megépítették a Boldogasszonyról elnevezett, Makovecz-iskola tervezte kápolnát, amelyet úgy tájoltak, hogy

minden év december 21-én, a Ziribár mögül felkelő nap fénye az oltárra essen (Szőnyi 2006b). A név a FNESz.⁴-ben nem szerepel, de az említett Pilisszántó-monográfiában, SZŐNYI JÓZSEF gyűjtésében még ez olvasható: „A 18. századi forrásokban előforduló földrajzi nevek közül sok máig fennmaradt. Ilyen például a Vaskapu-hegy, a Három mező, a Som-hegy, a Hosszú-hegy, a Barina, a Mogyorós forrás, illetve Lieszkova forrás (Pilisszentkereszt területén). A Czivreber hegy neve a Ziribár-hegy elnevezésben él tovább” (GÁL–MALI–SZŐNYI 1996: 46). „Ziribár (Cilibár): Csobánkai területen lévő erdős, akác-os »Placskóval« határos terület. Elnevezése ismeretlen. Régi neve Czivreber hegy.” (GÁL–MALI–SZŐNYI 1996: 54). A szó 18. századi formája tehát a németes hangzású *Czivreber* vagy *Czivreber* lehetett, de – bizonyára a népetimológias szóalakító tevékenység révén – a *Cilibár* is előfordul (GÁL–MALI–SZŐNYI 1996: 46). PESTY FRIGYES 1864-es Pest megyei gyűjtésében a hely *Csíribár* néven szerepelt (BOGNÁR közread. 1984 [1986!]: 88); THIRING GUSZTÁV 1929-es turistakalauzában viszont már *Ziribár*-ként említi (THIRING 1929: 52–53). A *Ziribár* név valódi eredetére nem találtam adatot, de elképzelhető, hogy az etnikailag egykor sokszínű vidéken németajkúaktól származott.

Látható tehát, hogy az idegen nyelvekből való eredeztetések között az egyes nyelvekkel „megkötött” etimológiai kapcsolat egyben az adott kultúrkör, sőt etnikum iránti szimpátiát vagy antipátiát is tükrözi. A görög, török, sumer etimologizálások a keleti vagy régi, nagy múltú civilizációkkal való kapcsolatot erősítik. A nyelvrokonítási elméletekben tükröződő viszonyokhoz hasonlóan a szláv nyelveknek nincs presztízszük az etimologizálásokban sem. A meglehetősen áttetsző szláv etimológiájú *Visegrád* névnek Váry István kilenc névváltozatát is felhossa, de nem említi, hogy a szó szláv eredetű lenne (Váry 2012: 30–31), Halasy-Nagy pedig az *Izbég* név szláv ’menedékhely, menekülő nép, menekültek’ (FNESz.⁴) eredeztetése ellen érvel az általa megfelelőbbnek talált *üzbég* eredeztetéssel: „Neve nem a menekült, hanem az őz (azaz önmaga) és a bég (azaz úr) jelentésű szavak összetétele, azaz a saját maguk ura nép, akik mindenkitől függetlenek, szabadok” (Halasy-Nagy 2012b: 24).

2.2. A helynevek hangalakjából kiinduló asszociációk és a gyöknyelvészet. A Pilis-kutatók a Pilis vidékéről írva olykor az ottani helynevek hangalakjából számukra fontos következtetéseket vonnak le. Ide kapcsolódik a nyelvtudomány által mára már meghaladott 19. századi gyöknyelvészet módszere is, amelyet korábbi tanulmányomban már vázlatosan bemutatam.

Simon Tamás egy cikkében a Dömös környéki *Sárkány-gerinc* helynévből kiindulva a sárkány mint mitikus, ősi szimbólum fontosságát hangsúlyozza, és a *sárkány* szóról így gondolkodik: „A sárkány a »sár« gyökből származik, a »kány« kiegészítés a gyök jelentésének árnyaló, pontosító, megerősítő kifejezése. A »sár« gyök elsődleges jelentésében is a termékenységre utal, a föld és víz keveréke. Víz teszi termékenyvé a talajt, amely szárazon meddő anyag. [...] Czuczor Gergely a jelentéskörnek három elágazódását jegyzi, 1. növés (sarj, ser – serken, serdül, serény, [?]) – ször, szür, szer (régi térképeken a dobogóközi Szerkövek Szörkövek [?], Horányánál Szürkő-sziget), 2. vágás, darabolás (sarabol, sarló, tar-ló), 3. sárga (sárfehér, sárarany, szár – száraz, szárad). Mindegyik fedi a sárkány jelentéskörét. A »kány« – kan egyik értelmezése: fark. A kan (kam, gam) jelenthet görbeségre utaló jelentéseket (kanyar, kancsal, kandi, kantár), és nemzöt is (manapság leggyakrabban a nemzőképes hím állatok jelölője). Ennek ősi gyökereit erősítheti az ógörög mennyegző, feleségül vesz kifejezés, mindkettő a »gam« előtagból ered. Előbbi

jelentése alapján Esztergom (Ister-gam) Dunakanyart is jelenthet. A számomra legtisztább, a lényegyet legegyszerűbben kifejező »lefordítása« a Sár-Kán. A kán a sztyeppei lovasnomád népek méltóságneve, a legmagasabb, gyakran már az isteni szintű uralkodó jelölője. Ehhez a megfejtéshez nem kell különösebb intuíció, mégis lefokozza ezt a szerény teljesítményt is az az utólag felfedezett tény, hogy ezt egy Kresznerics Ferenc nevű plébános-tanító akadémikus kb. kétszáz évvel ezelőtt már közzétette. A lényeg viszont az, hogy a Sárkány ebben az olvasatban az az isteni erő, amely által a teremtőképes föld Teremtő Anyaggá szellemül.” (Simon 2012a: 27.) Az idézett rész mutatja, hogy a szerző a nyelvtudomány 19. századi „mellékvágányaira” alapozva, folyamatos asszociációs tevékenység révén „fejti meg” a szó „jelentéskörét”. Itt a Pilis-narratíva érvelésében kulcsfontosságú „ősi analógiás gondolkodásmód” (Gönczi Tamás) – miszerint „minden mindennel összefügg” – az idegen nyelvekből való eredeztetéssel együtt hat. A *sárkány* szó csuvasos török eredeztetése (TESz.) egyébként valószínűleg beleillene az ideológia keletcentrikusságába, de a szerző, úgy tűnik, a szó magyar (?) eredeztetésében nagyobb ideológiai potenciált látott.

A *Dömös*, *Döme halála*, *Dömör-kapu* neveknél már említett török–magyar *döm* gyök is a „gyöknyelvészet” elméleti keretéből származik. Ugyanez a módszer a *Hármas-barlang*-nak a neve esetén is működik (ez az barlang, ahová a források szerint Boldog Özséb, a pálos rend alapítója félrevonult remeteéletet élni). Szántai Lajos a hangalakon elgondolkozva ezt írja: „HáRoM-KoRoNa. (A »h« váltópárja a »k«, az »m« váltópárja pedig az »n«). A három, magát a koronát jelenti. A »Hármas mező« Koronázó mezőt jelent, a »Hármas barlang« Koronázó barlangot. A Hármas barlang becsületes neve a szakrális működés szintjén, Koronázó barlang. Ki van ott bent? Az első szkíta király.” (Szántai [2006]: 28.)

A Pilis-kutatók szerintük a valójában szláv etimológiájú *Visegrád* szó is visszavezethető ősi magyar gyökökre, így máris új értelmet nyer: *VIZ-SZEG-GARÁD* (Vetráb 2011: 5). Hasonló még az *Esztergom* helynév Born Gergely-féle „megfejtése”: „Az Ister névnek van még egy fontos hangalaki megfelelője, ami ráadásul szorosan kapcsolódik az orosz-lán szumír csillagmítoszi értelmezéséhez: ez az ostor! Az ostor pedig a magyar hagyomány vonalán Atillához vezet!” (Born é. n.).

Egyes nevek esetében a hangalakból kiinduló asszociációknak különös szerepet tulajdonítanak. A *Holdvilág-árok* név esetében is hasonlóval találkozunk. A toponima a FNESz.⁴ szerint először csak 1920-ban fordul elő, és valószínűleg a benne található *Weislich-barlang* névéhez (ném. ’féhér feny’) köthető (FNESz.⁴ *Holdvilág-árok*). A *hold* és a *holt* szó hasonlósága, illetve a *világ* poliszémiája maga után vonhatja a *Holtvilág* konnotációt. Erre a jelentésbeli és hangalaki kapcsolatra épített Sashegyi Sándor és manapság Szörényi Levente is, akik a *Holdvilág-árkot* ősi kultikus helynek tartották, és kutatásokat végeztek, illetve végeznek benne. Sashegyi ugyan tisztában van azzal, hogy a név nem vezethető vissza olyan régre, amilyen régi sírokat ő keres, mégis úgy véli, hogy akik a nevet adták, valahogy mégis megérezhették a hely spirituális szerepét (Sashegyi 1998: 12); ennek nyomán többször a *Holtak Birodalmá*-nak nevezi a területet.

A nevekhez kapcsolódó konnotáció mint az ideologikus narratíva egyik érve merül fel a *Vadálló-kövek* esetén is. Andrássy Kurta János így ír: „Szer kövek, Thirring sziklák, Rám-szakadék, Vadálló kövek. Ez utóbbi neve elgondolkoztatott. Mintha fedne valamit, talán Vádló kövek lesznek inkább. – Vádló – Vadálló – összezsengő szavak, de nem azonos értelemmel. Mivel a »vadálló« szó hely- vagy tájnévnek is torz, inkább mintha titkos

szöveget takarna.” (Andrássy Kurta 2003: 12.) Ezt veszi át Pap Gábor is: a Pilisben mindkettejük szerint ősi építmények léteztek, amelyeket valakik elpusztítottak, de az olyan sziklaalakzatok (olvasatukban rommaradványok), mint a Vadálló-kövek, jelenlétükkel a mai napig „vádolják” elpusztítóikat (Pap 1994: 3). A helynév egyébként a FNESz.⁴ szerint talán a német *Wildstand* ’olyan hely, ahol szívesen és gyakran tartózkodik a vad’ tükörfordítása lehet (FNESz.⁴ *Vadálló-kövek*).

2.3. A helynevek közszoói jelentéséből származó asszociációk. Míg a közszoói jelentéssel nem rendelkező jelneveknél (J. SOLTÉSZ 1979: 31–32) az idegen nyelvekből való eredeztetés vagy a gyöknyelvész módszer bizonyul a leghatékonyabbnak az ideológiába való beágyazásra, addig a felismerhető etimológiai jelentéssel bíró szőneveknél a jelentésből kiinduló asszociációk, a nevek „ősmagyar”, spirituális konnotációi szolgálják ugyanezt a célt.

Azok a helynevek, amelyek a halállal kapcsolatos konnotációkat keltenek, különösen becsesek a Pilis-kultuszban. Ilyen például a már „etimologizált” *Dera* és a *Holdvilág-árok*, valamint a *Hideg-lyuk*, az *Ördög-lyuk*, a *Zsivány-sziklák* és a *Simon halála*, *Döme halála*. Ezek a toponimák annak a gondolatnak a szolgálatába állíthatók, mely szerint a Pilisben egy ősi, elfeledett-elfeledtetett spirituális és uralmi központ és ahhoz kapcsolódóan uralkodói temetkezési hely van. A Holdvilág-árokról már esett szó; a halállal való kapcsolatát Sashegyi Sándor (1998: 12) így magyarázza: „Meggyőződhetünk a Mithras-köemlékek ábrázolásairól, hogy a Hold a halál jelképe. Ha ez így van, a környék jelentős szent helye lehetett az itt élt népeknek, s egyben a nemzetség kimagasló személyeinek az élet utáni örök pihenő helye, temetője.” Ahogy fentebb a *Döme halála* helynév kapcsán bemutattam, a Pilis-kultusz számára a hely ideologikusan meghatározott szelleme predestinálja, hogy milyen helynevek alakulhatnak ki a területen (Simon 2012c: 15); ez lehet a belső magyarázat a halállal kapcsolatos helynevek létezésére. Érdekesség, hogy az „alternatív” Pilis-diskurzuson kívüli SZÁDECZKY-KARDOSS GÉZÁnak is szemet szűrt, hogy a Pilisben sok a halállal kapcsolatos elnevezésű hely; a nevek eredetét felkutatva és útvonalat kijelölve ezért pecsételő turamozgalmat indított a hegységben (SZÁDECZKY-KARDOSS 2011).

Különös a *Kis-Szoplák* és a *Nagy-Szoplák* nevű hegycsúcsok példája is. Ezek neve a szlovák *sopliak* ’taknyos kölyök’ szóból származik; első előfordulására 1887-ből van adat (FNESz.⁴ *Kis- és Nagy-Szoplák*). A két kiemelkedés Dobogókő és Klastrompuszta között helyezkedik el, azon a területen, amelynek felülnézeti képén Aradi Lajos egy misztikus koponyaábrát lát kirajzolódni. Ugyan a név idegen eredetű, a magyar nyelv számára nem átlátszó, mégiscsak született egy többlépcsős asszociációs megoldás a narratívába való beillesztésre: „Bővítsük a Koponya lehetséges jelentéskörét, kezdve az agy helyén elhelyezkedő két hegycsúcs, a Kis-Szoplák és a Nagy-Szoplák név-értelmezésével. Mít jelenthet a »szoplák« kifejezés? [...] Ennek eddigi egyetlen megfejtése Aradi Lajos Koponya-előadásain született meg, hallgatói közreműködéssel. A »szoplák« – tót szó, némi magyaros tájszólással – taknyos gyereket, embert jelent. Egy másik hallgató, Nepálból hozott tudás birtokában rávilágított, hogy az Ember, megvilágosodásának legfelső fokán felszabadítva a kundalini-energiát, olyan állapotba kerül, melyben agykérge zselé-szerűvé válik, képies hasonlattal »eltaknyosodik«.” (Simon 2012d: 12.) A Pilis-kultusz eklekticizmusába jól beilleszthető, indiai eredetű spirituális fogalom, a kundalini Simon Tamás magyarázata szerint „ős-energia”, amely összetekeredett kígyó formájában a gyökércsakraiban

helyezkedik el, onnan felfelé szabadulva óriási energiát szabadít fel; az ember ezáltal tudatára ébred valódi, isteni lényének (Simon 2012d: 12). A távoli asszociáció is működik.

A *kapu* elemet tartalmazó toponimák a valós és a transzcendens világ közti átjárhatóságot jelképezik a Pilis-kutatók számára. Simon Tamás így ír a Pilisszentkereszt-közeli helyekről: „a Vaskapu-völgyön haladunk, alatta Vaskapu-hegy, Vaskapu-szikla, Vaskapuszurdok. Ilyen koncentrációban csak itt fordul elő ez a minőség. Vaskapu-hegy, alatta Vaskapu-erdővel még található Esztergom mellett, később látni fogjuk, ez is szoros kapcsolatban áll a Hellyel. A Vaskapuk a koponya és a gerinc (agy és gerincvelő) találkozásánál, az »öreglyuk«-nál érintkeznek a Koponyával [felülnézeti ábrán – I. R.], egyértelműsítve az átjárás-minőséget.” (Simon 2012c: 15.) A „dimenziókapuk” sorához a szentendrei Dömör-kapu is csatlakozik.

A patrocíniumi névadású településnevek is beágyazódhatnak az ideologikus diskurzusba. Kétféle mentalitás figyelhető meg: Halasy-Nagy Endre a patrocíniumi eredetű településneveket annak tudja be, hogy az Árpád-házi királyok ezáltal akarták eltüntetni a Pilisben működő ősvallást (Halasy-Nagy 2012b: 23–25). Gönczi Tamás ezzel szemben egyes patrocíniumi eredetű toponimákat felhasznál a hely „tipikusan magyar” jellegének bizonyítására. Jellemző módon azokat a neveket emeli ki a térképről (és történeti kontextusukból), amelyek a kultusszal valamilyen módon kapcsolatba hozhatók. „A táj itt különös módon kapcsolódik össze a szakralitással. De kezdjük az elején. Vegyük szigorú időrendi sorrendben, hol is létesültek a kezdetben pálos kolostorok: Pilisszentkereszt – Pilisszentlélek – Pilisszentlászló. Nézzük csak a helynév elhagyásával a három helység tartalmi minőségét – kereszt, lélek, László –, már meg is van a tipikusan magyar lovagi minőség. Ennek a nyomai a magyar népmesétől a székely templomfalakig jól nyomon követhetők. Legekleatásabb példa erre maga Szent László lovagkirály a maga teljes lovagi attribútumával.” (Gönczi 2012: 34.) A három településhez pálos alapítású kolostorok köthetők (vagy legalább a nevükhöz, l. *Pilisszentkereszt*), és habár Kesztlőc határában is található pálos kötődésű rom (a hivatalos álláspont szerint ez volt a rend első kolostora, Gy. 4: 700), mivel neve „néma”, nem került bele a felsorolásba. Szent László mint tipikusan magyar szent az „ősmagyar” diskurzusba jól illeszkedik: mondáit helyi kontextusba is hozva mint „táltos királyról” is beszélnek róla (Turok 2003: 30). *Pilisszentkereszt* a kereszt szimbólum általánossága miatt épül be a Pilis-kultuszba, ami megerősítést kap azáltal, hogy a pálosok első kolostora a Szent Kereszt tiszteletére épült – noha *Pilisszentkereszt* neve valójában a török kor után visszatérő és kolostorukat kereső pálosok téves lokalizálásából fakad (FNESz.⁴). Emellett *Pilisszentlélek* neve a Pilis-kutatók szerint egyértelműen a lelki tartalmakra utal, így spirituális asszociációkat teremthet.

A *Prédikálószerék* neve sem maradhat ki az interpretálásból; itt már egyértelmű utalás is található az ősmagyar vallásra: „A Prédikálószerékről is nem papi litánia, egyházi szertartás hangzott el egykor, sokkal inkább a hajnali Naphimnusz szózata, megszőkök imája, az erdők rejtekén élők fohászja a Naphoz, a Napból kilépő Boldogasszonyhoz” (Halasy-Nagy 2012b: 24).

A Pilis-kultusz eklektikus, újpogány, ezoterikus spiritualitásának az állatövek, zodiákusok is részei. Ennek nyomán kerültek előtérbe a *sárkány*, a *disznó* és a *kakas* állatnevekből származó mikrotoponimák a kínai állatöv alapján. Simon Tamás a Dömös és Visegrád közt a Duna partjáig lefutó *Sárkány-gerinc* és a Pilisszentlászlótól nyugatra fekvő *Sárkány-oldal* spirituális és történelmi szerepét boncolgatja cikksorozatában a *sárkány* szóból kiindulva. A helyek a szerző szerint energiagócok, valamint szerinte itt történt meg

Árpád-házi királyaink szakrális beavatási rítusa a hivatalos koronázás előtt (Simon 2011, 2012a, 2012b). A *Sárkány-gerinc* és *-oldal* helyneveket a mai térképek közlik, első említésüket vagy nevük eredetét azonban nem sikerült felkutatnom, és PESTY 1864-es helynévgyűjtésének anyagában sem szerepelnek.

A *disznó* elemet tartalmazó helynevek (*Kis-Disznó-hegy, Nagy-Disznó-hegy, Disznó-lyuk, Disznó-szállás, Disznós-rét*) kapcsán Simon a zodiákusbeli disznóra és annak sokféle mitológiai vonatkozására utal. A makkoltató disznótartást mint a néveredet „földhözragadtabb” változatát is ismeri ugyan, de – ahogyan azt már korábban idéztem (IMREH 2014: 112) – Simon Tamás az irracionálisabb néveredet mellett tör lándzsát.

A kakas zodiákusjegye térképi „formai analógia” révén és helynevek kapcsán is megjelenik: „a fejét és nyakát Esztergom és környéke rajzolja ki a Dömös feletti kanyarulattal, farktollazata a másik, a szentendrei Duna szakasszal azonosítható, lábai pedig Pilisecsaba, Pilisvörösvár illetve Pilisborosjenő irányában rajzolódnak ki. Közvetlenül Dobogókő alatt pedig ott találjuk a Kakas hegyet, keleti irányban a Madár-hegyet (Kakas és Madár azonos jelentésű). Mivel őseink tájékozódásának alapját a Nap és a csillagok adták, az elnevezések megfjéjtéséhez a zodiákus állatképeit kell segítségül hívnunk.” (Turok 2003: 29.) A Kakas-hegy valóban megtalálható Dobogókő és Pilisszentkereszt között, de a Madár-hegyre sehol nem találtam adatot.

A pálos rend megalapításának helyszíne, a forrásokban *Hármas-barlang* néven ismert hely nevérol már volt szó a gyöknyelvészet kapcsán. A toponima spirituális tartalmakat is földidéz: „A barlang Hármas elnevezése valószínűleg a test-lélek-szellem együttállásának anyagiassult klauzúráját jelenti” (Gönczi 2012: 31–33). A barlangot a történettudomány a Klastrompuszta melletti három barlanggal azonosítja (Leány-, Legény- és Bivak-barlang) (HORVÁTH – H. KELEMEN – TORMA 1979: 234–237, Gy. 4: 700), de az „alternatív” Pilis-kutatás ezt nem fogadja el, és a *hármas* további fejtegetésével próbálja megfjéjteni a rejtélyt, felfigyelve a számmisztikai lehetőségre is (pl. Gönczi 2012: 205). A szerző történelmi szempontú kiemelést is tesz: „Többek szerint ez a barlang rejti a magyarok első királyának testét. [...] A Hármas-barlang negatív képe annak a hármas hegynek, amin a magyar kettős kereszt életfaja nyugszik.” (Gönczi 2012: 31–33.) A három közül az egyik, a *Legény-barlang* valószínűleg a közeli *Klapec* (szlovák ’fiú, legény’) nevű helyről, tükörfordítással kapta a nevét (első előfordulása az 1887-es *Chlapec*; FNESz.⁴). A közeli *Leány-barlang* neve az előbbi toponima közreműködésével, indukciós névadással keletkezhetett. A két barlangot azonban nemcsak korreláló nevük kapcsolja össze, hanem a barlangászok is sok hasonlóságot látnak köztük, és testvérbarlangokként is emlegetik őket (SZALAMONIDESZ–SZIGETI 2011: 62). Ezt Gönczi Tamás a „a tökéletes egység (legény és leány), a teljes, mitikus Egész” megnyilvánulásának tartja (2011: 114–116).

Az „Ős-Budát” Budakalász mellett feltételező Lánszki Imre számára a környékbeli, egymástól alig több mint egy kilométerre elhelyezkedő *Aranylyuk-barlang, Ezüst-hegy* és egy *Vas-lápa* nevű hely (ez utóbbira nem találtam adatot) Attila király mondabeli hármas temetkezésére utal. Lánszki ezzel is bizonyítja a maga Ósbuda-verzióját, és kutatásokat szorgalmaz (Lánszki 2006[?]).

Noszlopi Németh Péter – Ósbudát Pilismarót környékén lokalizálva – a Dobogókő-közeli Szer-köveket az Anonymus által említett Szer-rel (Pusztaszer) hozza összefüggésbe (Noszlopi Németh 1998: 52–54). A Szer-kövek neve egyébként a legnagyobb valószínűség szerint a sziklaalakzatok sorszerű elrendeződéséből adódik (FNESz.⁴). A szónak a gyöknyelvészetben és általa az „ősmagyar” szubkultúrában különös, sokrétű értelmezése

és jelentésköre alakult ki (a *rend-szer, szert tart* stb. kifejezések kedvelt használata, l. pl. Gönczi 2004: 233–236).

Hasonló névmagyarázó részletekre a kutatók szövegeiben számos helyen akadhatunk (a *Nagy-Villám-hegy, Pap-hegy, Szentléleki-patak, Árpád-vár* stb. kapcsán); közülük a *Dobogókő* és a *Pilis* példáját előző dolgozatomban részletesen tárgyaltam. Elég, ha egy helynév jelentéséhez valamiféle vallási, mitológiai, ezoterikus vagy történeti jellegű adat, szimbólum kapcsolható, a „sokatmondó” helynév a Pilis-kutatás narratívájában máris a bizonyítás részévé válhat. A Pilis és a Visegrádi-hegység térképeiről szemlélve számos további toponima – pl. *Ráró-hegy, Pap-rét, Strázsa-hegy* – lehetne közzői értelménél fogva alkalmas további asszociációkra; ezek talán anyaggyűjtésemet követően be is épültek a diskurzusba. A Pilis-kutatók eljárása itt már ahhoz hasonló, ahogy a népnyelv egy-egy feledésbe merült eredetű helynév kapcsán eredetmondaszerű népetimológiákat állít fel. Ez a népetimológiának a névalkotásmód mellett a másik, folklórral kapcsolatos válfaja (HOFFMANN 1993: 158): „magát a nevet állítják epikai keretbe, s rövidebb-hosszabb történetet költenek hozzá” (RÓNAI 1982: 17).

3. Új helynevek alkotása. Az olykor már több száz éves toponimák előbb bemutatott rekontextualizálásán túl a Pilis-kultusz helyi természeti és mesterséges objektumok átnevezésével, újonnan létrehozott építmények elnevezésével a helynévanyag formálójává is vált. Az új helynevek főleg a kultusz központjában, Dobogókőn és környékén, illetve Pilis-szántó környezetében alakultak ki.

Az adatgyűjtés során magam is szembesültem azzal a problémával, hogy nem is egyszerű eldönteni, mi számít névnek. E kérdés a helynévgyűjtések során is nehézséget jelentett, és tisztázatlansága a helynévtárak különbözőségét eredményezte (HOFFMANN 2003: 45). A tulajdonnévi kategória körülhatárolása kapcsán HEGEDŰS ATTILA a szövegkörnyezet és a szituáció szerepét emelte ki (1997). HAJDÚ MIHÁLY TOLCSVAI NAGY GÁBOR (1996) gondolatmenetéből kiindulva, miszerint szociokulturális körülmények tesznek egy nyelvi jelet tulajdonnévvé, a szituációt helyezte a középpontba, és a tulajdonnévi kategória meghatározásában a teljes szubjektivitásig jutott: „Minden nyelvi jel tulajdonnév, amit alkotója vagy használója annak tekint” (HAJDÚ 1998: 12). HEGEDŰS ATTILA szerint „a név teremtésének praktikus oldala a nagybetűs kezdés és a határozott névelő elhagyása” (1997: 8).

A gyűjtés során főleg írott anyagokra támaszkodtam. Az átböngészett kiadványokban, cikkekben, internetes anyagokban a magyar helyesírás szabályaira támaszkodva a nagy kezdőbetűs szavakra irányult a figyelmem. Csakhogy a gyakorta érzelmileg telített, retorizált szövegekben – főleg a hely spiritualitását körüljáró részeknél – bizonyos szavak, szókapcsolatok esetében gyakori a nagybetűs szókezdés. Mint megállapítottam, a kiemelés itt többnyire stilisztikai eszközként működik, a metaforizálás, a hatáskeltés, a mondani-való képszerűvé és mély értelművé tétele, az adott fogalom megszemélyesítése érdekében (pl. a *Dobogókő* című folyóirat 2012. decemberi számából: *Világ Világossága, Mágus, Teremtő Atya Fia, Mester, Sátán, Fény, Égi, Földi, Tökéletesség, Megváltás, Ember, Szövetség, Út, Hely, Kilencesség, Szent Súlyom városa*).

A nagybetűvel való hangsúlyozás olykor helyeket jelölő szavakat, szó szerkezeteket is érint. Mivel azonban a nagybetűsítés gyakran stilisztikai cézzal történik, a kapott álmomány felülvizsgálatot igényelt. Különösen Gönczi Tamás írásaiban találkozhat az olvasó olyan, helyeket jelölő szó szerkezetekkel, amelyeket leginkább a katolikus litániaszövegek

invokációihoz lehetne hasonlítani (pl. Szűz Mária megszólításai a lorettói litániában: *Szűz virág szent anya, Csodálatos anya, Igazság tükre, Titkos értelmű rózsza, Elefántcsont torony, Béke királynője, Magyarok Nagyasszonya*). Ezekhez hasonló pilisi példák Sashegyi Sándortól: *Holdvilágárok ~ Holtak Birodalma ~ Holtak Nagy Birodalma ~ Fekete Völgy*; Gönczi Tamástól: *Csolnoki-domb ~ Hunok Temetője, Üllőkő ~ Királyok Köve ~ Alapkő ~ Mindenek Alapja; Szántó-hegy ~ Hangos-hegy ~ Mennydörgés ősmagyar hegye; Garancs-hegy ~ Boldog-hegy*. Gönczi Tamás ezeket a megjelöléseket a néphagyományra vezeti vissza, ám a hivatkozások vagy az adatközlők megjelölése hiányában ezeket inkább tartathatjuk a szerző leleményének. A fenti példákat nem tartom helynévnek. VESZELSZKI ÁGNES nyomán inkább a helynévparafrázisok közé sorolhatók (vö. Pécs: *a Mecsek kapuja*, Finnország: *Európa Japánja*, Kolozsvár: *Erdély szíve*; VESZELSZKI 2008); vizsgálatukra itt most nem térek ki. Mindenesetre megállapítható, hogy ideologikus konnotációk szertint jönnek létre, és a mondanivaló misztifikálását és a „minden mindennel összefügg” jellegű hatáskeltést szolgálják.

A névséget azokban az esetekben volt a legkönnyebb megállapítani, amikor egy, már elnevezett denotátum megjelölésére született új név, az előzővel szinonim viszonyban. Ezek a következők: *Déry-forrás ~ Boldogasszony-forrás ~ Nagyboldogasszony-forrás; Trézsi-forrás ~ Szeretet forrás; Thirring-körút ~ Turul-körút ~ Táltos-körút; Magaslen-hegy ~ Magas-hegy ~ Mágus-hegy*. A 2003-ban felfedezett barlang *Szent Őzséb-barlang* nevének helynévisége sem volt kérdéses.

A kultusz új objektumokat is létrehozott a hegyvidéken. Ezek neveit – tekintet nélkül arra, hogy építményt, útvonalat vagy egyebet jelölnek – szintén a helynevek közé soroltam a szakirodalmi tipológiára és útmutatásra támaszkodva: „helynévvel a valóság legkülönbözőbb dolgait illelhetjük: minden olyat, ami a helyhez kötöttség ismervével rendelkezik” (HOFFMANN 1993: 44, 46–48). Ezek a következők: *Boldogasszony-kápolna, Csillagösvény, Fény-kapu, Naptemplom ~ Nap Háza ~ Napház, Pilis Keresztje, Pilis Kapuja, Boldogasszony-körút ~ Nagyboldogasszony-körút*.

Az új helynevek kialakulásának a datálása vagy a névadó személy megállapítása az újonnan létrejött objektumok névadásánál okozza a legkevesebb nehézséget. A többi név eredetének a Pilis-kultusz elsősorban internetes közege miatt nehéz utánajárni, hiszen ebben a közegben a szerzőség, a hivatkozások és az információk datálása kevésbé fontos. Dolgozatom szempontjából végül is ezek a kérdések kevésbé jelentősek, mert elsősorban a neveken átsütő sajátos szemléletmódot teszem vizsgálatom tárgyává. A továbbiakban először végigveszem az összes kiválasztott nevet, és ahol tudom, röviden ismertetem a névadás körülményeit, majd az ezekből adódó tanulságokat igyekszem levonni. A neveket a következő csoportosításban tárgyalom: 1. már elnevezett objektumok új nevei; 2. új objektumok elnevezései. Félkövérrrel az újonnan keletkezett neveket különítem el a már korábban is létezőktől. Hogy a nevek mennyire elterjedtek, azt nem vizsgáltam. Némi lyikük már térképen is szerepel (pl. *Nagyboldogasszony-forrás*), más névvel csak egy-szeri előfordulásként talákoztam (pl. *Buda-kő*), ennek ellenére felvettem a listára, mert jól illusztrálja a Pilis-kutatók és -hívők szemléletét.

3.1. A már névvel rendelkező denotátumok új nevei

Déry-forrás: Boldogasszony-forrás ~ Nagyboldogasszony forrás. A *Déry-forrás* nevet eredetileg Déry Józsefről, az MTE tiszteletbeli elnökéről kapta, aki a századforduló környékén induló magyar turistamozgalom kiemelkedő alakja volt. A forrást ezen a néven

már THIRRING GUSZTÁV is említi turistakalauzában (1929: 142). A forrás 2007-ben kapta új nevét, amikor a Nagyboldogasszony Szeretet Egyház hívei felújították a környékét.¹ A név az emlékeztető nevek körébe tartozik. A *Boldogasszony-forrás* névváltozat véleményem szerint másodlagos, valószínűleg névelemelhagyással, redukcióval (*Nagy-*) keletkezett a hosszabb eredetiből. A 2010-es FARAGÓ-féle térképen már új névén is szerepel: *Déry-f.* (*Nagyboldogasszony-f.*) (FARAGÓ szerk. 2010). A (*Nagy*)boldogasszony név a templomcímeket illetően igencsak gyakori volt a középkori Magyarországon; MEZŐ ANDRÁS kutatása alapján ekkor közel 600 egyházat szenteltek a tiszteletére. A *Boldogasszony* név kapcsán a századforduló táján felmerült, hogy az ősi magyar hitvilág istenasszonyának neve volt eredetileg, és a kereszténység megjelenésekor tisztelete egybeolvadt Szűz Mária tiszteletével; erre néprajzkutatók néphagyománybeli bizonyítékokat is véltek találni. A névtudomány a név mögött *Mária* latin megszólításformájának (*Beata Maria*) a magyar fordítását látja. (MEZŐ 1996: 210–212.) Megfigyelhető azonban, hogy a manapság létrejövő „újpogány” mozgalmak zászlójukra tűzik ezt a nevet, mivel az ősmagyar istenasszonyt tisztelik benne (l. az említett egyház nevét). Ezzel párhuzamosan a *Boldogasszony* mint Szűz Mária jellegzetes magyar megszólítása a Szent István-i országfelajánlás révén a magyar nemzeti diskurzusban a magyar identitás jelölőjévé is vált. A források tisztelete pedig tipikusan „újpogány” vonás (SZILÁGYI–SZILÁRDI 2007, SZILÁRDI 2013).

Trézi-forrás ~ Trézi-kút: Szeretet-forrás. A Pilisszántó melletti forrás a helyiek elbeszélése szerint valószínűleg a helyi szlovákoktól kapta a *Trézi* nevet: a *tri* 'három' szóra vezethető vissza, mivel háromszor bukkan elő a föld alól (saját gyűjtés – I. R.). THIRRING *Trézi-kút*-ként említi (1929); Szőnyi József egykori pilisszántói polgármester *Mária Terézia* nevével rokonítja, illetve a római *Trevi-kút*-tal való párhuzamát említi.² A forrás másik neve, a névelem cseréjével alakult *Szeretet-forrás* név valószínűleg Szőnyi Józseftől származik, és a forrás 2010-es felújításához kötődik. A *Szeretet-forrás* név *Szeretet* elemében Szőnyinek a falujával és a Pilissel kapcsolatos lokálpatriotizmusát vélem fel-fedezni (Szőnyi 2009).

Nagyuskó: Attila-fej ~ Attila sisakos feje. A Dömös és Dobogókő közt elhelyezkedő, vulkanikus eredetű Vadálló-kövek egyik sziklaalakzata. A *Nagyuskó* nevet már THIRRING is említette (1929: 128–129). A sziklaalakzat éle egy pontból emberi arc profilját mintázza. A metaforikus úton kialakult *Attila-fej* és *Attila sisakos feje* neveket a 2000-es évek Pilis-kultusza eredményének tartom (legkorábbi internetes adatom: 2008), bár korábban is megjelenhetett, egy másik sziklaalakzat neve ugyanis már 1929-ben is *Árpád trónja*. SZALAMONIDESZ–SZIGETI turistakönyvében mindkét névváltozat szerepel (2011: 48), FARAGÓ 2010-es térképén: *Nagy uszkó*. A Vadálló-köveket az „ősmagyar” szubkultúra ősi romok maradványainak tekinti. Ugyan lehetséges, hogy az *Árpád trónja* névhez hasonlóan nem korábbi névadás eredménye, az viszont biztos, hogy a jelenlegi Pilis-tisztelő diskurzusba jól illeszkedik.

Felkiáltójel ~ Fordított felkiáltójel: Buda-kő. Ugyancsak a Vadálló-kövek csoport tagja. A *Buda-kő* elnevezésre egyetlen adatom Aradi Lajostól van (2011b). A *Felkiáltójel* nevet

¹ Nagyboldogasszony Szeretet Egyház tevékenysége: <http://nagyboldogasszony.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=767690>; Nagyboldogasszony Szeretet Egyház 2007-es forrásszentelése: <http://nagyboldogasszony.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1058387>. (2015. 11. 12.)

² Szőnyi József a Trézi Szeretet forrásról: http://www.pilisszanto.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=32&Itemid=43. (2015. 11. 12.)

már THIRRING is közli (1929: 128–129); a *Fordított felkiáltójel* név a sziklaalakzat korábbi nevének pontosítása miatt jöhetett létre. A szikla alakjában Aradi az Attila-fejhez hasonlóan egy emberi arcot vélt felfedezni, tehát a *Buda-kő* elnevezés Aradinál metaforikusan történt. Ugyanakkor figyelembe véve, hogy hathatott rá a Vadálló-kövek csoportjában már ismert *Árpád* és *Attila* név is, a névadás indukciósnak is tekinthető, hiszen illik a régi magyar (mitikus) múlt neveinek sorába.

Magaslen ~ *Magas-hegy*: **Mágus-hegy**. A *Magaslen* név PESTY 1864-es helység-névtárában bukkan fel (PASTINSZKY – TAPOLCAINÉ SÁRAY SZABÓ 1977: 114) a Dobogókötől északra elhelyezkedő hegyre vonatkozóan. A *Mágus-hegy* valószínűleg Aradi Lajos találmánya, aki szerint a Rám-hegy, az Árpád-vár és a Magas-hegy az Orion csillagkép ún. övcsillagait rajzolja ki, hasonlóan a gízai piramisokhoz (Aradi é. n.). Az első közvetett adat a *Mágus-hegy* név előfordulására 1998-as; Aradi ekkor fedezte föl az iménti összefüggéseket. A névvel az egyik dobogókői spirituális túrán is találkoztam, ahol résztvevő megfigyelőként voltam jelen 2013 októberében. A hegy a narratívában spirituális jelentőségű. A *Mágus-hegy* a *Magas-hegy* névváltozat alapján, népetimológiával alakult; az „ősmagyar” névösztön természetesen a *mágus* szót értette bele a korábbi névbe.

Thirring-körút: **Turul-körút** ~ **Táltos-körút**. A Thirring-körutat 1989-ben az MTE Hunfalvy Osztálya hozta létre erdélyi és kárpátaljai fiatalok közreműködésével, a Dobogókő északi felén (SZALAMONIDESZ-SZIGETI 2010: 59). Nevét az MTE alapítójáról, Thirring Gusztávról, a századforduló környékén fellendülő magyar természetjárás kiemelkedő alakjáról kapta, aki az egyesületi élet szervezése mellett a turistairodalom fellendítésén is fáradozott (POLGÁRDY 1941: 197). Aradi Lajos 2000 körül fedezte fel, hogy a *Thirring-körút* felülnézetből egy kiterjesztett szárnyú madarat formáz; a körút új neve a formája alapján metaforikusan keletkezett: *Turul-körút*. A *Táltos-körút* név metonimikus úton, a Dobogókő-t érintő spirituális mozgalmak, táltostalálkozók résztvevői révén alakulhatott ki. A *Turul* név megjelenése látványosan a névadó nemzeti szemléletéből fakad; az ösvény alakja számára magától értetődően nem például egy veréb vagy kakukk, hanem a szimbólumértékű, a középkori krónikákban az Árpád-ház őseként megjelölt turulmadár alakját formázza (vö. Aradi 2011c, 2011a).

Pilis hegység: **Pilisi-háromszög** ~ **Pilis-szív**. A *Pilis hegység* név kialakulásáról előző tanulmányomban már volt szó. Az „ősmagyar” szóhasználatban, a hegy felülnézeti képe alapján a *Pilisi-háromszög* név is létrejött a *Pilis* nevének egyfajta változataként, a közsői névrész cseréjével és helynévképzővel. A háromszög-analógiát a Bermuda-háromszög is erősíti átvitt értelmében (‘olyan hely, ahol eltűnnek dolgok’: a Pilis mint elpusztított hajdani kultikus hely) (vö. Szörényi 1996: 18, Vetráb 2012: 7). A *Pilis-szív* név a metaforikus alakmeghatározáson alapuló névadás eredménye; a *Dobogókő* toponimával jól kiegészítik egymást (l. IMREH 2014).

3.2. A Pilis-kultusz által létrehozott objektumok nevei

Boldogasszony kápolna. A kápolna egy 1996-ban megfogalmazódott ötlet alapján 2006-ban épült meg Pilisszántó határában Makovecz Imre tervei alapján, kizárólag kőből. A Pilis-hívók szerint a Szent György energetikai vonalon áll, kör alakú, kéttornyú. Tájékozása középkori (és jelen narratívában misztifikált) szokás szerint úgy történt, hogy a december 21-i napfelkeltekor a Ziribár felől érkező napsugarak a kápolnában lévő, kezében tulipánt tartó Szűz Mária-szobrot világítsák meg (vö. a *Ziribár* név magyarozatával). A bejárat fölött egy „Napmadár”-szobor van; a kápolna tetején levő fénynyílás a falu temetőjében

talált rejtélyes „Keresztes Kö” keresztmótvumát adja (Szőnyi 2006a). FARAGÓ (szerk. 2010) és SZALAMONIDESZ-SZIGETI (2010) is jelöli térképén. Nevét Szűz Mária *Boldogasszony* névváltozatáról kapta az egyházi létesítményekhez hasonló módon, a templom patrónájáról (l. korábban, a *Nagyboldogasszony-forrás*-nál).

Csillagösvény. Szőnyi József közreműködésére 2007–2008 közt közadakozásból egy kálváriaszzerű, stációkból álló emlékhely épült Pilisszántón, a Pilis-hegy oldalában, amelynek célja: „itt most ne a fájdalmas szenvedés öntse el az idelátogató szívét, hanem a történelmünk dicsőséges állomásai buzdítsák hazafias öntudatra azokat a társainkat, akik nemzeti értékeinket itt a Pilisben keresik” (Szőnyi 2008). Az egyes állomások Nimród, Attila, Árpád, István, László, Mátyás, Szent (!) Özséb alakját felidéző faragott oszlopok. Az ösvény a Boldogasszony kápolnához vezet fel, amely a stációk célállomását is jelenti. Az emlékhely neve a székely Csaba-hagyománybeli Hadak Útjával (azaz a Tejúttal) azonos jelentésű, a székely himnuszából is ismert *csillagösvény* szóból jött létre metaforikus névadással. A szó megidézi a nemzeti narratíva Erdély-kultuszát is, amelynek fontos helyi vonatkozása is van. Pilisszántón ugyanis már néhány éve a csíksomlyói pünkösdi búcsúval azonos időben testvérbúcsút rendeznek az új Boldogasszony kápolna mellett, a Pilis-hegy oldalában, az anyaországi és a külhoni magyarság egységének kifejezésére.

Naptemplom ~ Nap Háza ~ Fénytemplom. Gerhard Kegli, 1956-os emigráns szülők külföldön született gyermeke Magyarország és Dobogókő spiritualitása által megragadva telket vett a településen, ahol Makovecz Imre tervei szerint házat építtetett: nagy része faanyagból készült, kupolával, a kupola alatt emeleti közösségi térrel. A ház meditációs központként működik; a tulajdonos elképzeléseinek megfelelően mindenféle vallás követői előtt nyitva áll; „Geri bácsi” a kerítést is elbontatta. Az épületet 2011. november 16-án adták át. Eszmei elődje a Hajógyári-szigeten álló *Naptemplom* volt, amelyet az adott terület új tulajdonosa hároméves fennállás után 2004-ben elbontatott.³ A *Naptemplom* metonimikus névadással kapta a nevét; a *Nap* mint központi mitológiai szimbólum (az igazság egyetemes szimbóluma, élet-, halál-, halhatatlanság- és újjászületés-szimbólum; vö. PÁL-ÚJVÁRI 1997: 336) felhasználásával a ház spirituális funkciójára utal. Internetes forrásokban a *Nap Háza* és a *Fénytemplom* szinonim nevek is előfordulnak (fény: isteni kinyilatkoztatás, kozmikus teremtés, tudás, élet, üdvösség, boldogság, igazság, hit, megvilágosodás szimbóluma; vö. PÁL-ÚJVÁRI 1997: 141); a név bizonyára még nem szilárdult meg. Mellette egy kisebb, még épülőfélben lévő épület neve a *Nap Háza* korrelatív párja: *Hold Háza*.

Pilis kapuja. A Pilisszántó melletti kőbányából kialakított Sziklaszínház bejáratánál álló, a Nagyboldogasszony Szeretet Egyház által 2005-ben Pilisszántó községnek adományozott hármás faragott kapu birtokos jelzős szerkesztésű neve. A település földrajzi helyzetét jelölő helynévparafrázis, a *Pilis kapuja* is besugárzott a névalakulás folyamatába. Pilisszántó ezzel a „szlogennel” reklámozza magát a település honlapján, bár ugyanezt elmondhatja magáról Pomáz és Dömös is, illetve Budakalászon is található ilyen nevet viselő vegyeskereskedés.⁴ Az „újpogány” spirituális irányzat Pilis-szerte több kaput is

³ Interjú a Nap Háza tulajdonosával, Gerhardt Keglivel: <http://www.facebook.com/photo.php?v=447041675339491&set=vb.364518950295451&type=3&theater>; Naptemplom, Dobogókő: <http://www.naptemplom.eoldal.hu/fenykepek/nyilvanos/all--a--naptemplom--dobogokon--/>. (2015. 11. 12.)

⁴ Pilisszántó – A Pilis kapuja: <http://www.pilisszanto.hu/>; Pomáz – A Pilis kapuja: <http://www.pomaz.hu/bemutakozas>; Dömös – a Pilis kapuja: <http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek>

felállított (a Rám-hegyen, Dobogó-kőn is) a kapuszimbolika jegyében (különböző kozmikus régiók közti átjárások szimbóluma; vö. PÁL–ÚJVÁRI 1997: 236). Itt a létrejött név a helynév-parafraízis, a denotátum jellege és szimbolikus jelentősége közti nyelvi játék eredménye.

Fénykapu ~ Attila kapu ~ Attila Buda kapu. Farkaslaki Jakab György székely faszobrász alkotása a Thirring-körút kezdeténél Dobogókőn. A kapu két oldalán Attila és Buda alakja van kifaragva, fölöttük a Nap és a Hold, az út fölött egymásra hajló két kapufélfa találkozásánál pedig a Táltos Iskola címere található. Szerepel a FARAGÓ-féle 2010-es térképen. A *fénykapu* az ezoterikus gyógyítás, természetgyógyászat körében használatos fogalom.⁵ Több újonnan állított díszkaput is neveznek fénykapunak Dobogókő környékén; a *fénykapu* név szimbolikus jelentősége révén, metaforikus úton keletkezett. Az *Attila kapu* név lehet a legelső, Kovács András, a Táltos Iskola vezetője ezen a néven említi filmjében.⁶ Az *Attila Buda kapu* nevet a rajta ábrázolt személyek alapján, metonímia útján kaphatta. A kapu állítása a Táltos Iskolához köthető; talán 2002-ben történt, de pontos datálást nem találtam.

Boldogasszony-körút ~ Nagybaldogasszony-körút. Önálló turistajelekkel nem jelölt ösvény-körút neve Dobogókő környékén; néhol a Thirring-körutat érinti. Több internetes forrás közli. A Nagybaldogasszony Szeretet Egyház nevéhez fűződik létrehozása; 2002-ben kezdték el kialakítani (l. korábban a *Nagybaldogasszony-forrás-nál*⁷).

Szent Özséb-barlang. 2003-ban, a Pilis-hegyben felfedezett barlang neve. Nevét Boldog Özsébről, a pálos rend alapítójáról kapta, akit az „ösmagyar” szubkultúra különös tisztelettel övez (l. IMREH 2013: 39–42, 2014: 108). Az elnevező kiléte ismeretlen előttem, de ha szakember volt is, a „hely szelleme” hathatott rá. Ezt az is mutatja, hogy Özséb hivatalos *Boldog* jelzője helyett a *Szent* jelzőt tette a névbe. Ez azért fontos itt, mert Árva Vince egykori pilisszántói plébános, volt pálos szerzetes foglalkozott a szentté avatási dokumentáció elkészítésével, de az „ösmagyar” szubkultúra felé is elkalandozott (vö. IMREH 2013: 39–42), ezért a szubkultúra az egyedüli „igazi” pálosként tekintett rá. A név metonimikus úton keletkezett, emlékeztető név.

3.3. Az új nevek és a névadás általános jellemzői. Kutatásomat 2013-ban az addig megjelent anyagok alapján készítettem, az azt követő változásokat nem követtem figyelemmel. Az eddig felsorolt példák is szemléltetik a Pilis-kultusz névalkotási szokásait, amelyekkel kapcsolatban a következő szempontokat érdemes kiemelni.

Az elnevezett denotátumokat vizsgálva megfigyelhető, hogy a rendszeresen lakott területeken kívül helyezkednek el (Dobogókő településrész főleg időszakosan lakott kirándulóközpont). A névadás, a „másként hívás” – nagyrészt mert res nullius-jellegű dolgokat érint – tudtommal nem zavar senkit, bár a kultusz tárgyi megnyilvánulásai okoztak konfliktust a

_ertekei/100_falu/Domos/pages/001_pilis.htm; Pilis kapuja vegyeskereskedés, Budakalász: http://aranyoldalok.hu/budakalasz/elelmiszerboltok/11044509/Pilis_Kapuja_Vegyeskereskedes/hirdetes.mtt?id=11044509. (2015. 11. 12.)

⁵ Az ezoterikus fénykapukról: <http://pozsgainikoletta.com/?p=193>; <http://buddhagyogytasa.hu-pont.hu/10/7-fenykapu>. (2015. 11. 12.)

⁶ Attila kapu Dobogókő, Kovács Magyar András, Táltos Iskola: <https://www.youtube.com/watch?v=515FIKdNDMA>. (2015. 11. 12.)

⁷ Nagybaldogasszony Szeretet Egyház tevékenysége: <http://nagybaldogasszony.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=767690>. (2015. 11. 12.)

helyiek és a Pilis-tisztelők között (IMREH 2013: 64–140). Bár az egész országban terjedő rovásírásos településnévtábla-állításra itt is van példa, inkább a hegység periferiáján: Pilismarót, Budakalász, Piliscsaba, Csobánka és Pomáz esetében.⁸ A helyi településeken tudomásom szerint ideológiai motivációjú utcanév-változtatások nem történtek.

Az új neveket a motiváció szempontjából vizsgálva a nevek többrétegűsége figyelhető meg: némelyikük esetében a Pilis-kultusz belsejéből nézve kétségtelenül van kézzelfogható alapja a megnevezésnek (l. pl. a *Turul-körút* belső motivációját), míg a legtöbb esetben kívülről, a szükséges szemléletmód elsajátítása nélkül tekintve őket csak az ideológia jelszavai tűnnek fel.

Ugyan a névhasználati aspektus nem része a munkámnak, e szempontból mégis megemlíthető a tény, hogy bár a vizsgált nevek egy szubkultúrához, a társadalom egy ideológiailag meghatározott kis szeletéhez tartoznak, néhány általuk használt név már a sokak által használt turisztatérképekre is felkerült. A helynevekkel történő ideológiai térfoglalás így válhat igazán sikeressé.

Ami a névalkotásban felhasznált szókinccset illeti, az újonnan létrejövő nevek nagy többsége az „ösmagyar” nemzeti diskurzus kulcsfogalmai közül származik: a magyarság dicső múltjához kapcsolódnak, illetve spirituális asszociációkat hívnak elő, ami a szimbolikus térfoglalás fontos eszköze. „A beszédes nevek mindig magukért beszélnek. Ebben a nyelvi metafizikai játékban, aminek mondanom sem kell igen nagy a tétje, a magyar nyelv igen fontos szerepet játszik” – írja Gönczi Tamás (2012: 249).

4. Összefoglalás. Tanulmányomban a Pilist középpontba helyező „ösmagyar”, spirituális narratíva helynévhasználatára mutattam be példákat, valamint a névadási szokásokat vizsgáltam. A helynevek és a hozzájuk fűződő viszony vizsgálata során a névközösség kreatív, saját elvei mentén működő helynévattitűdje bontakozott ki. Mit is jelenthetnek a helynevek egy névközösség számára? Hogyan keletkeznek a népetimológias helynévmagyarázatok? Hogyan fejezheti ki egy ideológia térbeli jelenlétét a neveken, névadáson keresztül? Kutatásom a helynevek társadalmi szempontú elemzésében ezekhez a kérdésekhez hozhatott újabb és – tekintve a vizsgált közeg és a hazai nyelvtudomány sajátos viszonyát – a tudomány számára talán különösen érdekes példákat.

Felhasznált források

- Andrássy Kurta János 2003. *Pilis vádló kövek*. Bíró Family Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft, Budapest.
- Aradi Lajos 2011a. Dobogókő és környékének szakrális térképe. *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* I/1: a térképmelléklet hátoldalán.
- Aradi Lajos 2011b. Furcsa arcok (?) a Pilis hegyei között. *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* I/2: a folyóirat hátsó borítójának külső felén.
- Aradi Lajos 2011c. A rejtélyes Koponya-út... *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* I/2: a térképmelléklet hátoldalán.
- Aradi Lajos é. n. *A Mágia uRainak nyomai*. <http://www.kincseslada.hu/magyarsag/content.php?article.155> (2015. 11. 01.)

---

⁸ Rovástáblás települések listája: https://hu.wikipedia.org/wiki/Rovástáblás_települések_listája. (2015. 11. 12.)

- Born Gergely é. n. *A Pilis csodálatos titkai*. http://fenyomag.hu/file/2012/09/Born-Gergely-A_Pilis-csod%C3%A1latos-titka.doc (2015. 10. 31.)
- Gönczi Tamás 2004. *Piliscsillag, Napcsillag. Egy magyar kultuszhely és titkai*. Sárosi Kiadó, Fót. http://5mp.eu/fajlok/eteviraga/piliscsillag_napcsillag_www.5mp.eu_.pdf (2015. 10. 31.)
- Gönczi Tamás 2012. *A Pilis titkai I*. Koronás Kerecsen Kiadó, h. n.
- Halasy-Nagy Endre 2012a. Levél Budakalász nevééről. *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* II/1: 11.
- Halasy-Nagy Endre 2012b. Valami van ott – Pilis rejtélyek. *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* II/3: 22–25.
- Herceg Ferenc 2011. Hová temették Árpád fejedelmet? *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* I/1: 6–9.
- Lánszki Imre 2006[?]. *Ős-Buda. Hol volt, hová lett a honfoglaló Árpád vára és földi nyughelye?* <http://www.kincseslada.hu/pilis/content.php?article.96> (2015. 10. 31.)
- Lánszki Imre é. n. *Fehérvár-előadás*. <http://www.kincseslada.hu/pilis/content.php?article.95> (2015. 10. 31.)
- Marton Veronika é. n. *Ziribár. A pilisi Ziribár hegy nevének megfejtése*. <http://magyarmegmaradasert.hu/szerzok/k-n/marton-veronika/item/3191-a-pilisi-zirib%C3%A1r-hegy-nev%C3%A9nek-megfejt%C3%A9se> (2015. 10. 31.)
- Pap Gábor 1994. A Pilis-szindróma II. *Óshagyomány. Tradicionális szellemi műhely folyóirat* 17: 2–17.
- Péhl Gabriella é. n. *Zilibár jelentése – ébredő, éltető, teremtő fény, napvárta helye, hegyszoros, friss harcos és újjászületés. Riport Szőnyi Józseffel*. http://atlantisz.network.hu/blog/atlantisz_klub_hirei/zilibar-jelentese-ebredo-elteto-teremto-feny-napvarta-helye-hegyszoros-friss-harcos-es-ujjaszuletés (2015. 10. 31.)
- Sashegyi Sándor 1998. *Holdvilágárok – Holtvilágárok. Sashegyi Sándor 1955. év végén készített tanulmányának szerkesztett változata*. Design & Quality, Budapest.
- Simon Tamás 2011. A Pilisben működő erők. *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* I/2: 24–26.
- Simon Tamás 2012a. A Pilisben működő erők II. rész: Boldogasszony a Pilisben. *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* II/1: 22–28.
- Simon Tamás 2012b. A Pilisben működő erők III. rész: Sárkány a Pilisben *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* II/2: 12–19.
- Simon Tamás 2012c. A Pilisben működő erők IV. rész: Koponya a Pilisben. *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* II/3: 14–16.
- Simon Tamás 2012d. A Pilisben működő erők V. rész: Koponya a Pilisben II. *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* II/4: 12–18.
- Szántai Lajos 2006. *A két hollós. Mátyás Király és a Pálos Rend*. Sárosi és Fiai, Fót.
- Szőnyi József 2006a. Pilisszántó, Boldogasszony kápolna. *Országépítő. Építészet, környezet, társadalom. A Kós Károly Egyesülés negyedéves folyóirata* 4: 38–39.
- Szőnyi József 2006b. *Boldogasszony-kápolna. A kápolna születése*. http://www.pilisszanto.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=35&Itemid=46 (2015. 11. 01.)
- Szőnyi József 2008. *Csillagösvény – Bővebben...* http://www.pilisszanto.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=119%3Acsillagoesveny&catid=31%3Acsillagoesveny&Itemid=39&limitstart=1 (2015. 11. 01.)
- Szőnyi József 2009. *Trézi forrás. Trézi, a szeretet forrása*. http://www.pilisszanto.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=32&Itemid=43 (2015. 11. 01.)
- Szörényi Levente 1996. *Az eltűnt Ósbuda nyomában*. Design & Quality, Budapest.
- Turok Margit 2003. Jelek nyomában. A Pilis-hegység régi szakrális hagyományainak bölcsője. *eVilág* II/4: 29–33.

- Váry István 2012. A Pilis titkai régi térképeken. A pilisi helyek és helységek névváltozatai. *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* II/3: 29–34.
- Vetráb József Kadocsa 2011. Szent erdeinkben... Kutatási rajzolatok a királyi Pilis térségéből (2. rész). *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* I/2: 4–7.
- Vetráb József Kadocsa 2012. Szent erdeinkben... Kutatási rajzolatok a királyi Pilis térségéből 3. rész. *Dobogókő – a Királyi Központ Lapja* II/1: 4–7.

Hivatkozott irodalom

- BALI JÁNOS 2012. Az „ösmagyar” mítosz a premodernitástól a posztmodernitásig. *Replika* 3: 137–151.
- BODÓ JULIANNA – BIRÓ A. ZOLTÁN 2000. Szimbolikus térfoglalási eljárások. In: BODÓ JULIANNA szerk., *Miénk a tér? Szimbolikus térhasználat a székellyföldi régióban*. Pro Print, Csíkszereda. 9–42.
- BOGNÁR ANDRÁS közread. 1984 (1986!). *Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából. Pest-Pilis-Solt vármegye és kiegészítések*. Pest Megyei Téka 6. Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár, Szentendre.
- FARAGÓ IMRE szerk. 2010. *A Pilis és a Visegrádi-hegység kiránduló- és szabadidőtérképe*. Szarvas András Térképészeti Ügynökség, Budapest.
- FNESZ.⁴ = KISS LAJOS 1988⁴. *Földrajzi nevek etimológiai szótára* 1–2. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- GÁL ÉVA – MALI LÁSZLÓ – SZÖNYI JÓZSEF 1996. *Pilisszántó: falumonográfia*. Pilisszántó Önkormányzata, Pilisszántó.
- Gy. = GYÖRFFY GYÖRGY 1963–1998. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* 1–4. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1998. A tulajdonnév „meghatározása”. *Névtani Értesítő* 20: 5–12.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HEGEDŰS ATTILA 1997. Mi a tulajdonnév? *Névtani Értesítő* 19: 5–8.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993. *A helynevek nyelvi elemzése*. KLTE, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás 1958–2002*. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- HORVÁTH ISTVÁN – H. KELEMEN MÁRTA – TORMA ISTVÁN 1979. *Komárom megye régészeti topográfija. Esztergom és a Dorogi járás*. Magyarország régészeti topográfija 5. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- IMREH RÉKA 2013. *Vallás és etnicitás a jelenkori Pilisben. Az „újjogány”- „ösmagyar” Pilis jelenléte és fogadtatása Pilisszentkereszten és Pilisszántón*. Szakdolgozat. ELTE BTK, Budapest.
- IMREH RÉKA 2014. A helynevek szerepe az alternatív ideologikus gondolkodásban I. A Pilis-kultusz esete. *Névtani Értesítő* 36: 105–120.
- MEZŐ ANDRÁS 1996. *A templomcím a magyar helységnevekben (11–15. század)*. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, METEM-könyvek 15. Budapest.
- PÁL JÓZSEF – ÚJVÁRI EDIT szerk. 1997. *Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*. Balassi Kiadó, Budapest.
- PASTINSZKY MIKLÓS – TAPOLCAINÉ SÁRAY SZABÓ ÉVA 1977. *Pesty Frigyes 1864. évi helynévgyűjtése. Komárom megye*. József Attila Megyei Könyvtár, Tatabánya.
- POLGÁRDY GÉZA szerk. 1941. *Magyar turista lexikon*. Eggenberger-féle Könyvkereskedés, Budapest.
- RÓNAI BÉLA 1982. A népetimológia földrajzi neveinkben. *Névtani Értesítő* 7: 9–18.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- SZÁDECZKY-KARDOSS GÉZA 2011. *Helynevek a Pilisben, avagy halál-túra*. Jelvénytérítő túramozgalom, Pestszentlőrinc.
- SZALAMONIDESZ SÁNDOR – SZIGETI BORBÁLA szerk. 2011. *Pilis. Visegrádi-hegység. Turistakalauz térképpel*. Carthographia Kft., Budapest.
- SZILÁGYI TAMÁS – SZILÁRDI RÉKA 2007. *Istenek ébredése. Az újpogányság vallástudományi vizsgálata*. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged.
- SZILÁRDI RÉKA 2013. *Magyarországi újpogány vallások nemzeti identitáskonstrukciójának narratív mintázatai*. Doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem BTK, Pécs. <http://www.doktori.hu/index.php?menuid=193&vid=11060> (2015. 11. 01.)
- SZULOVSKY JÁNOS 2002. A helynevek politikumához. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ – PÉNTÉK JÁNOS szerk., *Hungarológia és dimenzionális nyelvszemlélet. Előadások az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson*. K. n., Debrecen–Jyváskylá. 107–119.
- THIRRING GUSZTÁV szerk. 1929. *A Pilis-Visegrádi hegység részletes kalauza*. Részletes magyar utikalauzok 2. Turistaság és Alpinizmus Lap-, Könyv- és Térképkiaadó Rt., Budapest.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 1996. A tulajdonnév jelentéséről egy névcsoport kapcsán. *Magyar Nyelvőr* 120: 319–325.
- VESZELSZKI ÁGNES 2008. Térkonstrukciók. Földrajzi nevek parafrázisai kognitív keretben. *Névtani Értesítő* 30: 55–65.

IMREH RÉKA

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

RÉKA IMREH, The role of place names in an alternative ideological mindset II. Pedantic place name etymologies and new place names from the Pilis Cult

The paper is the second part of the study published in the previous issue of the same journal. The author describes the use of place names in a subculture that considers the Pilis Mountains the forgotten and destroyed scene of an ancient and glorious Hungarian past (conspiracy theory), and claims that the mountains are of spiritual importance. The author enumerates additional examples to illustrate the specific recontextualisation of place names in the Pilis Mountains. The alternative Pilis researchers explain the examined toponyms from a “Proto-Hungarian” and esoteric perspective; these place names are derived from prestigious languages and are placed into an appropriate associative network, and are then included in the alternative Pilis narrative, based mainly on their assumed etymology. The members of the subculture also act as name givers: they rename certain places, springs, etc. in the mountains; or give names to objects created by them. These newly given names might be printed on maps, which is the ultimate stage of the subculture symbolically occupying space through toponyms. The paper intends to give some interesting examples to the examination of place names adopting a social perspective.